محرری فونلو.

یاشلر مجلسنده اوقولغان

بر مکتوب

«یول» کتابخانه‌سی نشریاتندن

۵۲ نچی کتاب

КАЗАНЬ.
Лито-типографія И. Н. Харитонова.
1912 г.

مسائل حساب II

بو کتابده اول کسرنڭ نرسه‌دن عبارت ایکاننی بلدروب بیك آنساتقنه، قصقه‌غنه مسئله‌لر بیرله؛ کسر عادینی یازارغه، اوقورغه، عددلرنڭ ثلوشنی تابارغه اوره‌ته؛ کسر عادینڭ دورت عملینه دائر تورلی نوعدن بیك یخشی مسئله‌لر بیره؛ کسرلرنی واقلارغه، ایرله‌تورگه اوره‌تد؛ کسر اعشارینڭ دورت عملینه دائر، اولا بیك ییڠلـگنه مسئله‌لر بیروب، صوڭره کسر عادی ایله کسر اعشاری قاتش مسئله‌لر ایله تمام ایته. هر مسئله حل‌ایتلوب، قارالوب یازلغان؛ ترتیبی غایت یخشی، کتابنڭ آخرنده هر مسئله‌نڭ جوابی یازلغان. هر مسئله‌نڭ جوابی درست یازلغانلغی معلملر طرفندن قارالوب تصدیق ایتولدی

۷۵۱ مسئله. ی. خلیلی اثری. بهاسی: ۲۰ تین

مسائل حساب III

بو کتابده اولا نسبت هندسی، تناسب عددی، تناسب هندسی، ثلاثهٔ مفرده، ثلاثهٔ مرکبه‌گه دائر، ییڠل هم آور مسئله‌لر بیرله؛ صوڭره فائض مفرد، تجاری اسقونطو، حقیقی اسقونطو، تقسیم متناسب، خلیطه، ترکیب هم تعدیل‌گه دائر مسئله‌لر بیرله؛ هر مسئله‌نڭ جوابی کتابنڭ آخرنده یازلغان، مسئله‌لرنڭ جوابی تمام درست.

۵۳۳ مسئله ی. خلیلی بهاسی: ۲۵ تین.

صرف ترکی ترتیب جدید.

تاتارچه صرفلرنڭ ایڭ ییڠلی، ایڭ یخشیسیدر،

ح. کبوتری اثری بهاسی: ۱۲ تین

قوتلو.

یاشلر مجلسنده اوقولغان

بر مکتوب

«یول» کتابخانه‌سی نشریاتندن

۵۲ نچی کتاب

КАЗАНЬ.
Лито-Типографія И. Н. Харитонова
1912.

Лито-Типографія

И. Н. ХАРИТОНОВА.

КАЗАНЬ. 1912.

قویاش قزدرا، اسسی‌سی بیك کوچلی بولماسه‌ده کشی‌لرنی ممکن قدر بوفا کیونورگه مجبور ایته، نوری برله کوزلرنی چاغلدرا ایدی.

آغاچلر یاکاغنه یافراق چقارغان‌لار، بلبل‌لار برم - برم آندا - موندا صایری باشلاغانلار، آرا - تیره کاکوك طاوشی‌ده ایشتوالگالی باشلاغان ایدی.

۱۹۱۱ نچی سنهء میلادیه‌ده روسلرنڭ پاسخه بایراملری ۱۰ نچی آپریلغه طوغری کیلگانلکدن، آپریل آیی ایسه، تورکستان اطرافینڭ، هواسی‌نڭ معتدللگی برله، اوجماخی صانالورغه لایقلی‌آیی بولغانلقدن، بز بوکونگه (مؤاخذه‌ایتمه‌گز) قربان‌عیدی، رمضان عیدی کبی دینی بایراملرمزدن، هم صابان طویی، جیون آطنه‌سی کبی ملی بایراملرمزدن آرتغراق حاضرله‌نگان، هم چدامسزلق برله کوته ایدك.

روسیه‌گه تابع شهرلرنڭ هر برنده‌ده روس بایراملرنده‌تجارتخانه‌لر یابلوب، خدمتکارلری خدمتدن آزاد بولو قاعده‌سی جاری بولغانغه کوره؛ بز اوزمزده شول صنفدن بولوب ملی و دینی بایراملرمزده خدمت ایتوب کیلگانلگمزدن؛ بز ایندی دینی و ملی بایراملرمزنڭ بیك کوبیسون اونتقان، ایسده قالغان رمضان وقربان عیدلرنده‌ده خواجه‌مز تاتار بولغانغه کوره بر گنه کون تعطیل بیرلوب اول تعطیل کوننی‌ده بعض بر واق-تویه‌ك اشلرگه قوشلوب اول بایراملرمزده راحت کوره آلماغاناغمزدن آنلردن بیزگان ایدك.

بز روس بایراملری‌نڭ کیلووینه قوانا، اوتوب کیتووینه قایغرا ایدك.

خصوصا پاسخه کبك اوچ‌ر کون تعطیل بولاطورغان بایراملر، بزنڭ قارشومزده بیك قدرلی؛ بیگره‌ك‌ده یاز باشنده، ایڭ کوڭللی، ایڭ طبیعتنڭ یاڭارغان چاغنده کیلگانگه کوره، بزگه پاسخه قدرلی ایدی.

بز پاسخه بایرامنده اوزمز شکللی تجارت خادملرندن اون-یا یگرمی کشی برله‌شوب بر یرگه-شهر چیتینه حضورغه چغا، و آنده بوتون اوچ ته‌ولك، اویون کولکی

برله مشغول بولا ایدك.

یکرمی‌له‌ب پر یکاز چیك! . . . .

بو سوز ایتورگه گنه آنصات، بو یکرمی‌له‌ب کشی‌نك آراسنده نیندی کشی‌لر بولماس؟ . . . .

قصقه‌غنه ئه‌یتکانده بزنك، یعنی یکرمی‌له‌ب کشی‌نك آراسنده بر ـ یا ایکی اسکر یپکه‌چی، بیش‌له‌ب ماندولینه اویناوچی بولغان کبی، برگنه ـ فقط ـ برگنه دانه، محترم مصطفی افندی اسمنده گیتارچیمزده بار ایدی.

گارمونچی‌لرنی حساب‌قه آلمیمز.

چونکه بز، آزغنه معلوماتلی‌رەك یه‌ش‌لر جمله‌سنه منسوب بولغانغه کوره؛ هم کوبره‌گمز شهرمزده‌گی «شرق» اسمنده‌گی تیاتر وجمعیتی‌نك اویناوچی ویاردمچی اعضالری بولغانغه کوره؛ گارمون‌شکللی یه‌مسز نرسه‌نی اوبون قورالی‌نه‌ده حسابلامی ایدك.

تورلی طرفدن جیولغان، تورلی ملت‌که منسوب تجارت خدمتکارلری آراسنده اوفا، پیرم اطرافنه منسوب‌لری‌ده بولغانلقدن بز جرچی‌لرغه‌ده بیگوك آبدرامی ایدك. صاف طاوش برله، ایسکی کوی‌لردن، آشقازار، صافمار، قارانغی اورمان، تفکیله‌و کوی‌لرن

مشقتلنهی، آزابلانمیغنه‌صوز وب‌صوز وب‌یبه‌ره‌طورغان باشقرد یکتلری بزنك آرامزده دورت بیش‌له‌ب کشی ایدی.

باشده معلوم ایتولگان، ۱۹۱۱نچی یلده بز ۱۷ کشی، مصطفی افندی‌لرنك داچه‌سنه چغارغه قرار بیرگان ایدك.

ایسپانیول‌لرنك ملی اویون‌قورالی گیتارنی‌مصطفی افندی بلوب اوینی، آنك بارماقلری گیتارنك هر بر قلی برله طانش، وآلارنی بلوب آرالی‌لر ایدی. گیتارنك طونوق‌قنه موڭلی طاوشی، کوبره‌گی میلانخولیا گه مبتلا بولا طورغان یاش‌لرنك کوڭلینه تأثیر ایته، آلار گیتار طاوشن یاراطالر، وشونك سببلی مصطفی افندی‌گه‌ده یاقن بولاسی‌لاری کیله وآنی دوست طوتالر ایدی.

یاش‌لرنك دوست‌لقلری‌ده بیك فائده‌لی توگل. مصطفی افندی بیك قارط بولماسه‌ده یاش‌لرگه دوست بولودن شوڭا کوره آزراق قاچا ایدی.

آنك قاچقانون اعتبارگه آلالارمی صوك؟ . .

اول قاچقان صایون یاش‌لر آنك یانونه یاقنلاشا بارالر ایدی. شولوق یاقنلاشونك نتیجه‌سی بولاراق

اوشبو بل‌نی یاش‌لر، اوز آراسو یله‌شوب پاسخه‌ده مصطفی افندینك داچه‌سینه چغارغه قرار بیردی‌لر ده، قرارلرن مصطفی افندیگه «پاسخه‌ده سزنك داچه‌گزغه جیولوشوب چغامز» دیب قطعی صورتده ئه‌یتدیلر.

یکشنبه کون ساعت ٧ دن اوك شهرنك چیتینه مصطفی افندیلرنك داچه‌سینه قاراب، اونلاب ایزۋ وشچیك کیتوب بارمقده ایدیکه، اوقوچیلر یاش‌لرنك قرارلرن، مصطفی افندی بوزا آلماغانلغن شوندن آڭلاسه‌لر کیرك.

قازان شکللی قاپناب، طاوش‌لانوب قولاقلرنی طوندرا، خلقنك کو بلگندن هوا بوزولوب صواش‌لرنی طارایتا طورغان شهردن چیتکه چغوب صاف هوا آلغاچ، طبیعت‌نك شاعرانه منظره‌لرن کوروب، کوڭللری کوتاریلگاچ یاش‌لرنك کوتاریلوب، شادلانوب کیته‌چکلری بیك طبیعی اش. یاش‌لر یولده بارغان وقتده‌ده هم باروب یتکاچ‌ده، شاو - شولری برله قولاق‌لرنی طوندرا؛ قایسی اسکریپکه، قایسی ماندولینه اوینی، قایسی جرلی ایدی. ایرته‌دن کیچ‌که قدر آرونك، آشاسی کیلونك، طاوش بتونك نی ایکانن بلمی؛

حتی آلارنی خاطرگه‌ده کیتورمی، یوگرشو، اوینانو، کولوشو، جرلاشو برله مشغول بولدیلر.

« بولدیلر » دیب ئه‌یتو برله مینم چیندە ایکانلگم آڭلاشلماسون. مین آلارنڭ اچنده‌همه‌سندنده شوغراق، همه‌سندنده کوبره‌ك اوینی یاراتوچی‌لری ایدم.

بوکون‌ده باشقه کونلردەگی شـکللی اوینادم. باشقه‌لرغه قاراغانده (اوزاو یمچه) کوبره‌ك‌ده اوینادم. قویاش بایتاق توبان توشکاچ، بز باره‌زده آچغوب، قیناب طاشلاغان کشی شکللی آروب، آقرون - آقرون آش آشار اوچون حاضرله‌نگان اورنغه جیپولا باشلادق. آش یاننده اویون کولـکی آزبولدی. باریه‌زده اش‌دن آروب قایتقان کشی‌لر شکللی برمزدن برمز کونلاشوب آشوغه - آشوغه آشی ایدك. قصقه‌سی: حاضرله‌نـگان آش‌لرنڭ طاباغی بوشامیچه بزنڭ آلدمزدن کیتمادی.

آش‌تمام بولوب، بز آرلی بیرلی آزراق یورگانچی، قارانغی توشوب بزنڭ اوطوراچق اورنمزنڭ یاقینداغی ایکی آغاچ‌نڭ بوطاقلرینه فانارلر آصلدی؛ هم بر آزدن بزنڭ خدمتمز اوچون آلوب چقغان فخری آغایه‌ز، اوزی‌نڭ جوان طاوشی برله باقچه‌نی یاڭغراتوب:

— چای‌گه کیاوگز! دیب قچقردی.

چای یاننده همه مزده آیاقارمزنی جایلاب صوزوب، قایسیمز قرن یاطوب، قایسیمز بوزتوبان یاطوب، واق تویه‌ك سوزلر سویلشه باشلادق. بر آزدن حسن‌الدین اسمنده بر افندی، ملت حقنده (کیره‌کمه‌س جیردن گنه) سوز چغاروب مك مرتبه یازلغان، مك مرتبه سویلنگان ایسکی سوزلرنی تاقلدی باشلادی.

آندی سوزلرنی سویلو، ملاحظه قیلوغه، آرماغان طالماغان فکر کیره‌کلگن، وبزنك موندا چغودن مقصودمز، باش‌واطوبولمای باکه دل جیو، کوچ حاصل ایتو ایکانلگن آڭلاتورغه طرشوب، سوز باشلاغان بر افندی‌گه، قاتی سوزلر ئه‌یته باشلاوی مجلسمزنك کیفن بوزا باشلاغانغه کوره؛ بز جیناولاشوب حسن‌الدین افندی‌دن سکوت ایتووین التماس ایتدك. اول آغز اچندن بر ایکی سوز مغرداغاندن صوڭ سکوت ایتدی. اکن شولایده بولسه، مجلس‌ده‌گی خلق یاڭاغنه بولوب اوتکان طاوش‌لی سوزلردن کوڭلسزلندی؛ همه‌سی‌ده قارانغی چرای برله اندشمی اوطورا باشلادیلر.

هر طرفده طنلق، سکونت دوام ایته ایدی. باقچه‌نك

توروندەگی حوض (صنعی کول)نڭ اچندەگی باقالرنڭ قچقرو طاوشی، هم آرا - تیرەگنه چای‌نی استا کاندن تاریلکەگە صالغانده برسی - برسنه بەراوب چلتراب کیتکان طاوش بولماسه، بوتون دنیانی روحسز دیب اویلاب تیرەن خیال‌لرغه چومارغه، وشولوق وقتده اوز اوزگنی روحسز تەن حسابلارغه مەکن بولور ایدی.

بو کوڭلسزلکنی قاراب طورا - طورا مینم اچم پوشا باشلادی. مصطفی افندی‌نڭ یاننده اوطورووم، وەصطفی افندی‌نڭ هرنرسەگە صووق قان برله قاری طورغان کشی ایکانن سیزووم سببلی، آڭاسوز آچارغه قرار بیردم؛ لکن قایدن باشلارغه؟ نیندی سوز برله یوقلاغان باقچەنڭ اچینه جان کرتورگه؟ . . . . .

بالآخر مصطفی افندی نڭ کورگان، ایشوتکان، بلگان نرسەلرینی سویلەرگە یاراطا طورغان کشی ایکانن، هم شولرنی تەملی، قزقلی ایتوب سویلەرگە اقتدارلی ایکانن بلگانمگه کورە، برەر قزقلی نرسه سویلەون اوتندم.

قارانغی چرای برله اوطورغان یاشلرنڭ هەسینگدە خاطرنده، مصطفی افندی‌نڭ اوّللرده سویلگان نرسە-

لری نڭ تەملی‌لگی اورناشوب قالغان بولغانغە کورە؛ آلاردە مینم سوزمدن صوڭ، آچق یوز کوساتوب مصطفی افندی‌گە مینم ألتماسمنی تکرارلی باشلادیلر،

مصطفی افندی‌نڭ اوندەشمیچە، آشیاولق‌نڭ پوچماغن بوتوروب اوطورغانندن، آنڭ بزنڭ التماسمزنی قبول ایتەسی کیلماگانلگینی آڭلاغان توسلی مین:

-- مصطفی افندی! جە سویلەڭز ایندی برەر نرسە! بز هەمەمزدە سینڭ آغزڭا قاراب سزدن چقغان بر سوزنی جوطارغە حاضرلەنوب طورامز دیدم.

اول آزراق جلمایدی هم برآزدن، کسەسندن بر زور کانۆیرت چغاروب، آنڭ اچندن بر نیچە بیتلی برخط آلدیدە بزگە قاراب:

-- موندن اوچ کونگنە بورن برەودن برخط آلدم. سزگە شول خطنی اشبو مجلس‌دە قچقروب اوقورغە رخصت ایتەم. اول خط مینم سوبلی طورغان حکایت‌لرمدندە قزقلی‌راق. دیدی.

— اگردە اول خطنی سز اوز سوزلرڭزدندە آرتق دیساڭز، بیلگیلی اول بیك کوڭللی خط بولورغە کیرەك. سز ایندی آنی اوقورغە یخشی‌راق اوقی طورغان

کشی‌گه طابشرگز، یه بولماسه اوزگز اوقوگز!

اوط یاقتی‌سی بیك آزغنه توشکان قارانغی‌پوچماقده، آیاقلرن آرتقه صوزوب یوز توبان یاطقان، ایکی ترسه‌گی برله جیرگه طایانغان؛ کشی خطلرن اوقونی یاراطووندن، پوچته‌دن باشقه کشی‌گه کیلگان خط-لرنی‌ده آلوب، آچوب اوقوب صوگندن یاکاش آچقانمن دیب تیوشلی جیرینه ایلتوب بیره طورغان سلیمان افندی، اوزینك اوقورغه لیاقتلی ایکانن اثبات ایته‌ر اوچون‌می؟ نی‌اوچوندر؟ بوصوگغی سوزلرنی ئُیتوب طوروب یاقتی‌راق جیرگه کیلوب، آیاغن بوکله‌ب اوطوردی.

لکن مصطفی افندی آنك بو حرکتلرندن هیچ آگلاماغان‌توسلی خطنی میگا صوزوب:

— مه‌گز! اوقوگز! دیدی.

خطنی قولمه آلدم. اوقورغه قارانغی‌راق بولغانغه کوره فانارلرنك برسن آغاچ بوطاغندن آلوب مینم آلدمه قویدیلر. مجلس خلقی‌نك همه‌سی‌نك‌ده کوزلری مینم آغزمه‌تگلگان، مینم هر حرکتم‌نی دقت برله قاریلر ایدی.

مصطفی افندی‌نڭ خط دیگان نرسه‌سی خطقه برده اوخشامی، بلکه رومان قیافتنده یازلغان بر نرسه ایدی. تاتار خطلارنده بولمی قالمی طورغان (السلام علیکم وعلی من لدیکم) لری‌ده یوق، سلام‌ده یوق ایدی.

اوستا قول برله ماطورغنه یازولغان یازونڭ بعض بریرلارنده، یازغان قول‌نڭ قالتراغانلغن اثبات ایته طورغان؛ صزق‌لر، نقطه‌لرنڭ اورنندن بوغاری یاتوبه‌ن توشولری کوزگه بیك تیز کورینه ایدی. خطنڭ مضمونی ایسه اشبوتوبه‌نده یازبلاچق روشده ایدی که‌مین نچقروب اوقی باشلادم:

— عباس حمیدوۋیچ!

آق صاقاللی، جیورقلی ماڭغایلی، غایتده اوچلی بولغان بورنی‌نڭ اوستنه قصوب قویغان آلتون راملی بینسه‌لی، ایسکی بولسه‌ده بیك یخشی جیستارتولغان موندیر کیگان، جمعیتمزنڭ رئیسی اسفندیار افندی، روس ترتیبنچه کشی اسمینه آتاسینڭ‌ده اسمن قوشوب ئه‌یتوعادتی بولغانغه کوره؛ اشبوخطابی برله‌پوچه‌اند‌ه‌راق برده سویله‌شمایچه اوطورغان، شوما بیتلی، قصقه بویلی اوستنه قارا کولمه‌ك کیوب پویاس به‌یله‌گان، چاچن

قصقه‌غنه ایتوب قرقدرغان یکرمی یاش‌لرنده‌گی یکتکه مراجعت ایتدی.

مذکور یکت، مین آکا کوزمنی صالغانچی اوطورغان یرندن طوروب، رئیس‌که طابا بر ایکی آدوم آطلارغه‌ده اولگرگان ایدی. خاتونلرطاوشندن جوانراق، ایرلر طاوشینه قاراغانده بایتاق‌قنه نچکه طاوشی برله:

— نی دیسز اسفندیار افندی؟

دیگان سؤالی قولاققه ایشتلوب بتکانچی اوزیده رئیس اوسته‌لی یانینه کیلوب جیتوب، ایکی قولی‌نکده بارماق اوچلری برله اوسته‌لنک چیتینه طایانغان ایدی.

— سین ایرته‌گه کیچکه بزنک اویگه بار ئه‌لی، سینک برله سویله‌شه‌چك سوزلر بار.

عباس‌نک لوبیتل - آرتیستلر جمعیتنده اعضا بولوب یوری باشلاغانینه بر یللاب بولغان بواسه‌ده بو کونگه قدر آنك برله بر مرتبه‌ده آندی التفات برله سویله‌شماگان رئیس افندی‌نك بو صوگغی سوزلری آرتندن، مجلس‌ده بولغان بار کشی‌نکده یوزلرینه عجبسنو علامتی چقدی بیك جوان، گه‌وده‌سن قیملداتورغه

ایرونه طورغان، حتی قارچق رولن اویناغان وقتده اسسینادەده تیوشلی قیلانوشلرنی قیلنورغه جالقاولانا طورغان حسنه خانمده باشلرون کوتارگان کبك‌رەك اینوب‌ایرونارن‌جیوروب(چومارتوسلی‌اینوب)قویدی.

اوزینه تیوشلی بولەاغان سوزلردەده آرالاشونی یاراطـا طورغـان، اوزن یخشی، بولدوقلی اینوب کورسەتورگه، ماقتانورغه حارشا طورغان، کوب سوزلی سلیمه خانمده عادتی بوینچه تیك طوروغه توزمیچه:

— قارا ئەلی اسفندیارافندی‌نی! آنی‌غنه چاقرا.

دیب سوزن تأکید ایتدرور اوچون، یانندە اوطورغان، قارط رولرن یخشی‌غنه اوینی طورغان اورطەبویلی،اوزون‌صاری‌میوقلی، کەکریرەك‌بورونلی، مسقل اینونی یاراطا طورغان، علی افندی‌گه تـگەلەب قارادی. علی افندی‌ده باشن تأکید ایتکان روشده چایقاب بیك قچقرمی‌غنه:

— رئیس افندی آکاخطاب قیلغاچ، مین «ایکنچی جیولشده سین آلدن کیلوب‌صماوار قویوب طورورسڭ» دیب ئەیتە میکان؟ دیب اویلاغان ایدم понимаете-ли دیدی.

بزنك جمعیتمز باشده‌راق بیك جارلی بولووی سببلی آرتیستلر جیولغان وقتلرده، اچه‌چك چاینی یاشره‌ك اعضالردن برسی آلدانراق کیلوب حاضرله‌ب طوراطورغان ایدی. بو وقتلرده ایسه یاقنده‌غی چایخانه‌دن بر بالانی جیولش کونلرنده کیلوب چای حاضرله‌ب طورور اوچون آبینه ایکی صوم‌غه یاللادق.

علی افندی‌نك اول سوزنی ئه‌یتووی فقط عباس افندینی مسقل ایتو، مجلس‌ده‌گی خلق اوچون بر کولکی یاصاو اوچون گنه ایدی. بو سوزنی ایشوتکان کشی‌لر همه‌سی‌ده جلمایدیلر. عباس افندی ایشوتمادی بوغای؛ اول رئیس افندی‌نك سوزن ایشوتکاچ‌ده بر آز اویغه قالغان صمان بولغان ایدی؛ هنوز شول کیلشون بوزمادی.

عباس افندی‌نك نرسه اویلاغانون بلوب بولمی ایدی. اول، قیافتینه قاراغانده ایکی فکرنی کوره‌شدره رئیس‌که جواب بیرو اوچونده شول فکرلرنك برسی‌نك غلبه قیلوون کوته ایدی. مین: «عباس افندی بای کشیسی بولغانغه کوره، بابی‌نك ابرته‌گه کیچکه اشلر اوچون بویورغان خدمتی بولوبده، آنی اشله‌مای رئیس‌نك دعوتینه اجابت ایتسه بایندن سوز ایشتووی؛

اگر ده کیلماسه وکیله آلمایاچاغن رئیس که ئەیتسه، اوزینك جمعیتکه اعضالقغه کرگان کوندن باشلاب بو کونگه قدرلی رئیس‌دن کورماگان التفاتنی بو کون کوروبده، اول التفاتقه موافقت ایته آلماوی سببلی اوزینك التفاتقه لایق بولماغانلغن اثبات ایتو خیاللری کوکلنده طومانلانوب جواب بیرونی کیچکدرگاندر» دیب اویلیم.

رئیس افندی: «عباس البته بو التفاتدن باش طارتماس» دیب اعتقاد قیلغان بولورغه کیرەك. بو وقتلرده عباس‌نك کوکلنده نی بارون بلدی هم آگا قارامی‌ده ایدی. اول اوزینك آلدونده صاچاوب یاتقان کاغدلرنی جیوشدرا، بارلی، تیوشلی اورونلرینه قویا ایدی. اول صاچاوب یاتقان کاغدلر، بزنك موندن برگنه آطنه بوروں اویناغان تیاترومزنك حساب کاغدلری بولوب، بز اول تیاترومزده بزنك جمعیتمز اوینی باشلاغان کوندن اشبو کونگه قدرلی بزنك تیاترومزنك حسابنده کورنماگان زور صوما؛ ایکی یوز ایللی صوم راصخوددن طش، صاف آقچه‌یاصاب‌شهرمزنك مدرسه‌سینه بیرگان ایدك.

بزنك جمعیتمز بای بولمه‌سه‌ده، اوینار آلدوندن اوی صایون کروب اسیناده کیارگه کیوم ازله‌ب یورسه‌ده، اوز فائده‌سینه اوینامی، خلق‌نك کیلماوندن قورقا ایدی. بوصوکغی اویونده آنچه‌نك کوب‌توشوینه، تیاتروگه کشی‌نك کوب کیلووینه‌ده، اعلان‌نك باشینه زور حرف برله «مدرسه فائده‌سینه» دیب یازغان یازونك سبب بولغانلغن استدلال ایتکانن، بوکونگی جیولشمزنك باشنده، حساب کاغدلرن تیکشرگان وقتده، رئیس افندی سویله‌ب اوتکازدی.

— آنچوتنی ایکنچی کاغدگه کوچروب غزینه اداره‌سینه بیره‌سی‌گنه قالدی ایندی.

شول سوزلرنی ئه‌یته - ئه‌یته، رئیس افندی کاغدلرنی جیوشدروب برطاباق کاغدزورلغنده بیت‌لی بولغان دفتر آراسینه صالوب قویغاچ، جیولشده‌غی کشی‌لرگه ئه‌الله نرسه ئه‌یتمکچی بولوب، عادتنچه آزراق جلمایوبراق، کوزلرن قصوب، باشن کوتاروب خلق‌غه قاراغاچده؛ آلدنده جیرگه قاغوب قویغان شکللی قوزغالمی قاطوب طورغان عباس افندینی کوروب عجبسنگان برقیافت‌که توشدی آزراق تگه‌له‌ب‌قاراب

طورغاندن صوڭ، رئیس افندی‌نڭ آغزندن:

— خووش!

دیگان سوز اختیارسز آطلوب چقدی.

— مین ایرته‌گه کیچ برله کیلوگه بوشی آلمیم اسفندیار افندی، اگرده ممکن بولسه کوندوز بروقت تعیین قیلساڭز ایدی.

بوسوزلر بایاغی اوق نچکه طاوش برله، برسندن برسی اوزولمیچه ماطورغنه بولوب عباس افندی‌نڭ آغزندن تزاوب توشدیلر.

اوسته‌ل‌نڭ باشنده، ریژیسور مختار افندی برله بایتاقدن بیرلی طوقتامیچه یارطی طاوش برله‌سویله‌شوب اوطورغان، بوصوڭغی اسپیکتاکلده «کوزیاشی» اثرن اویناغان وقتده خدمتچی رحیم رولن اویناب خلق‌نڭ محبتن‌جلب قیلغان؛ اوزون بوبلی، بوکریوه‌ك جیلکه‌لی، یه‌بچك یوغاری قاراب طورغان بورونلی، هر وقتده چن آرتیست شکللی صاقال میوقلارن طاقرایتوب قروب یوری طورغان صفا افندی، اوزی‌نڭ قالون طاوشی‌برله:

— آلایه‌ی معرفه‌م؟

دیب‌قچقرب بوتون‌بولمه‌نی‌یاڭغراتدی. بولمه‌ده‌گی

کشی‌لر همه‌سی‌ده (عباس افندی‌دن باشقه‌سی) قچقر شوب کولشدیلر.

جمعیتمز نڭ باشلانغانینه ٣ یل بولغان بولسه‌ده اشبو کونگه قدر نظام نامه‌سی تصدیق قیلونماغان ایدی. «حکومت طرفندن مانع بولغانلر» دیگان اوی اویلانماسون. آندی اشلر طوغروسنده حکومت طرفندن مانع ـ عادتا ـ بیك آز بولا؛ آندی اشلر کوبرەك آرتندن یوروچیلرنڭ اهمالی سببلی کیچوگه.

بز نڭ‌ده نظام نامه‌مزنڭ تصدیق قیلونماوینه سبب ایسه، نظام نامه ترتیب قیلنوب کوچرلورگه بیرلوب‌ده هنوز کوچرلوب بتماوی ایدی. بز، نظام نامه‌سزده بزگه اوینارغه ممانعت بولماوی سببلی، آنڭ تیزرەك تصدیق قیلنووینه آشوقمیدر ایدك.

گرچه نظام نامه‌مز حکومت طرفندن تصدیق قیلنماغان بولسه‌ده، بز نظام نامه‌مزنڭ وآنده یازلغان ماده‌لرنڭ برینه یتکرولوینه طروشا وآکا رعایه قیلا ایدك. شول سببلی بزنڭ جمعیتمزده‌گی اعضالر «اویناوچی» و «یاردمچی» اسمنده ایکی صنفقه بولنه‌لر

ایدی. اوینـاوچی صنفی‌نـك کـوبره‌گـن تجـارت خدمتکارلری، بعض بر آچق فکرلی بای اوغللری تشکیل ایته‌لر ایدی‌که آلار هه‌سی‌ده یـاشلر، اویله‌نما گان یکت لر بولو سببلی خاتونلرغه احتیاج کوریله ایدی. باشده جمعیتنی‌وجودکه چغارغان کشی‌لر شولار بولسه‌ده، خاتونلر یوقلق سببلی آلار بر نیچه آفیتسر هم چینوڤنیك خاتونلرینه التماس بر له‌مراجعت قیلورغه‌مجبور بولغانلر، واول خاتونلر جمعیت‌که‌اویونچی اعضا بولوب یاز ولغاچ اوزلرینك ایرلرون‌ده یاردمچی اعضالر ایته‌رگه موفق بولغانلر؛ بالآخر یاردمچی اعضالرنك تجارت خدمتکارلردن بولغانلری بیك آز بولغانغه کوره، اکثریتن توره و آفیتسرلر تشکل ایتکان ایدیلر.

مسلك. فکر، تربیه جهتندن بر ـ برسینه بوتونله‌ی خلاف بولغان بو ایکی صنف خلق‌نك قوشولووینه بر آزعجبسنورلك بولسه‌ده؛ اوّلـگی‌لرینك تیانروگه؛ اوزلرینه بر ایرمه‌ك، خلق‌غه بر عبرت وشونك سببلی یاوروپا مدنیتینه بر آدوم بولسه‌ده یاقنلاشورغه یول دیگان کوز بر له قاراولری؛ صوڭغی‌لرینك «هر ملت‌ده

بولغان تیاترو دیگان نرسه بزده‌ده بار، منه مین اوزم شول جه‌عیت‌نڭ یاردمچی اعضاسی، باشقه ملت‌لرنڭ آفیتسر وچینوونیك‌لری اوزلرینڭ ملی اشلرنده رول اوینی آلمیلر، رول اویناوچی‌لری بیك آز، ئه منه مین اوزمزنڭ ملی تیاترو دیگان نرسه‌مزنڭ جه‌عیتنده رول اوینیم؛ شونڭ او چونده مین آز کشی‌لرنڭ برسی» دیب اوزلرینڭ صنفدن بولغان باشقه ملت کشی‌لری آراسنده ماقتانوغه یول طابولغانینه قوانوب یوروری، واگر بو ایکی بر - برسینه خلاف مساکلی بولغان کشی‌لر بر - برسینه قوشولماسالر کوڭللرنده بولغان مقصودلری یرینه کیلماوی، وجودکه چقماوی بولارنی قوشولورغه مجبور اینه ایدی.

شوندی سببلرگه مبنی بو ایکی مخالف صنف بر - برسینه‌قوشولغان؛ گرچه حس، فکر جهتندن برله‌شمه‌سه‌لرده تیاترونی دوام ایتدرو طوغروسنده بر - برسی برله یتاکلاشکان، برگه طرشا ایدیلر.

آتستاڤنوی پالکوڤنیك اسفندیار افندی، یاش آفیتسر وقتنده عسکری تیاترولرده کوب اویناغان، شول سببدن تیاترو حقنده بایتاق‌قنه معلومات جیغان

کشی بولغانغه کوره، آنی هر ایکی صنف تقدیر ایتوب بر طاوش برله رئیس‌لککه صایلاغان؛ وشهرمزده‌گی حاکملر برله طانش بولوب رخصت آلو کبی اشلرده یکلللك برله اشنی تمام ایتکانگه کوره آنی رئیسلککه صایلاب آلدانماغانلقن اقرار ایته وآنك برله افتخار ایته‌لر ایدی.

جمعیت دوام ایته ایدی؛ آنك قایچانده بولسه بر کوننی رسمی جمعیت بولوب «شاو» ایتوب آلغه کیته‌چکنده شك یوق ایدی. لکن برگنه نرسه آزراق کیفنی بوزا، جمعیت گه بولغان امیدنی کیموته، کیله‌چکنی قارانغولاندرا، ایدی. اول اشنی اعضالر هر قایسی اوزلرنچه آکلیلر، اوزلرنچه حکم ایته‌لر ایدی. اویناوچی اعضالرنك ایرلر صنفی ، باشقه‌لرنی یعنی اویناوچی خانملر برله یاردمچی‌لرنی عیبلیلر؛ آلارنی بیك کابریزنی بولغانغه کوره بیرگان رولنی اوینامیلر، قبول ایتمیلر دیب عیبلیلر ایدی.

صوکغی‌لری ایسه، محررلرنی عیبلیلر، «آلار یازا بلمیلر، ادبسز سوزلرنی کتابقه یازالر، محررلکدن خبرلری یوق» دیب ئه‌یته‌لر ایدی.

قیامت‌نڭ کمده ایکانن بلو بیك مشکل،
پیه‌سه‌لرده‌غی بعض بررولرنی آفیتسر هم جیناونیك
خاتونلری برسی‌ده اویناه‌یلر ایدی. شوڭا کوره‌ده
„کوزیاشی“ اثری اوینالور آلدندن، رولر بولگان
وقتده سوز کوب بولغان، هم اوپکه‌لب بر ایکی
خانم شول پیه‌سه اوینالغان وقت دهیتده طوراچقلرینی،
آرالاشمایاچقلرینی اعلام ایتکانلر ایدی. معرفه روایتی هیچ
بر خانم اویناماغانغه کوره عباس افندی اجرا ایتکان ایدی.

صفا افندی‌نڭ:

— آلایه‌ی معرفه‌م؟

دیب ایچقرووی شوڭا دینی ایدی.

بولمه‌ده‌گی کشی‌لرنڭ کولولری باصلغاچ، عباس
افندی، اسفندیار افندی‌گه اوزی‌نڭ ایرته‌گه کیچ‌که
کیله آلمایاچاغن ینه تکرارلاب ایرته‌گه یکشنبه کون
بولو سببلی کوندز بوش ایکانون سویله‌دی. رئیس
افندی بر آز اویلاغاندن صوڭ

— یخشی کوندز ساعت ٢ ده کیلورسڭ لکن
کیچوگه کورمه! دیدی.

عباس‌ده موکاراضی بولدی. موندن صوڭ مجلس‌ده سویله‌نه‌چك سوزلر بتکان بولغانغه کوره، اعضالر همه‌سی‌ده برەم - برەم رئیس‌نڭ قولن قصوب طارالا باشلادیلر. بزده کیته‌رکه حاضرلنگان ایدك. ئه‌نکایم باروب رئیس افندی‌نڭ قولن قصقان وقتده، رئیس افندی آکا:

— ایرته‌گه ساعت ۲لرده سزده بزگه کیلگز ادیدی.

ته‌به‌نه‌ك بویلی، کوزتوبلری باطقان، آغارغان هم قویولوب بتکان چه‌چلرینه صنعی چه‌چلر قوشوب، روس خاتونلاری کبك باشینه چورناب قویوب‌یوری طورغان؛ تشلرینڭ کوبسی قویلغانلقدن آزراق صاقاولانوب سویلی طورغان، اسفندیار افندی‌نڭ خاتونی ومینم آنامنڭ دوستی گل‌بیکه آبز طای‌ده‌ئه‌نی‌گه قاراب:

— سیزنده کیل مرحبا، برگه - برگه کوڭللی بولور. دیب قویدی.

اسفندیار افندی بر سوزده انده‌شمه‌دی، آنڭ یوزنده خاتونی‌نه ناراضی‌لق علامتی کوریله ایدی. شول علامت مینی بیك زور شبهه‌لرگه توشوردی. بز کوریشوب چغوب قایتوب کیتدك.

جیولش‌دن بیك کیچ قایتقانمزغه کوره بز ایو یه‌زدن چای اچمیچه گنه یوقلاراو چون اوز بولمه‌لرمزگه‌طارالغان ایدك. مین بولمه‌مه کرگاچ ده یوقلارغه طروشوب اوطلرنی سوندروب یاتسامده، مینم کوزلرمه یومولورغه ایرك بیرمیلر ایدی. نی قدرلی اویلرنی‌باشمدن چقاروب کوزلرمنی یومارغه طروشسام‌ده،هنوز کوز آلدمده عباس افندی کورینه، اول مینی مسقل ایتکان توسلی بولا ایدی.

مونه عباس افندی‌نڭ یانینه اسفندیار افندی‌نڭ قزی مریم کیلدی؛ آلار بر - برسی برله اویناشالر. ایکاوله‌شوب میندن کوله‌لر. مونـه اسفندیار افندی، بولارغه آچولانواورنینه شادلق، آچق یوز کورساته،

— خدابختکزنی بیرسون! دی.

— اوف!

قچقروب اورنمدن طوروب یاق - یاغمغه قارادم. بوتون ته‌نم صالقون تیرگه باطقان، یوره‌گم آطلوب‌چغار توسلی تیبه؛ آیاق طاوشی کبك یوره‌گمنك تیبکان طاوشی قولاغمغه ایشیتیله؛ بولمه قارانغی' طن؛ اوسته‌ل اوستنده طورغان‌کسه، ساعتمنڭ یورگان طاوشندن باشقه نرسه

بولمه‌نك طنچلغن بوزمی ایدی ته‌نم‌فزا،صولولرم‌طارایا:
آپدراغاچ طوروب غرافیناذن بر استاکان صو اچدم.
صالقون صو چیرکاندرگان توسلی بولا، لکن ته‌نم‌نك
فزغانینه فائده بیرمی ایدی. باشمده ئلله نرسه شاولی،
باشم آور - کوته‌روب یوری آلماسلق درجه‌ده
آورطویولا ایدی.

اسسی‌توشه‌کدن چغوب یوفا کولمه‌ك بر له اوزاق‌قنه
اوطورغاچ، آزراق طوکو، طوکوب فالترانو حس ایته
باشلادم. یورغانمنی بورکانوب یاطدم. ینه شول عباس،
مریم . . . .

مین مریم‌نی‌سویه ایدم. آنك کولوب‌کنه طورغان
قاراکوزلری، اوزون کرپکاری، نچکه قاره‌قاشلری،
کچکنه آغزلری وآنك ایچندن کورنوب طورغان واق
تیگز تشلری، ته‌ملی سوزلری مینم باشمنی ئه‌یله‌ندر-
گان، آکا عاشق قیلغان ایدی.

اول ماطور ایدی، سویولورگه لایق ایدی.

آنك حرکتنده، سوزنده، بوینده، یوزنده هیچ بر
ماطورلغینه نقصان کیتوره طورغان نرسه کورنمی ایدی.
مین آندن نی قدر طروشوب ازله‌سه‌مده کیمچیلك طابمی

ایدم. شونك اوچون مین آڭا کوندن کون اسیرلەنه بارام، آنی کورگاچ‌ده تز بوونلارم قالتری، بوتون تەنم تیرگه باطا، یورەگم یش - یش تیبه باشلی ایدی. مین آڭا عاشق ایدم، قولاقسز، کوزسز، تاسز عاشق ایدم. شونك اوچونده مین آنك برەو برله سویلەشکانن کورسەم حاضر شبهەلرگه توشەم، اول کشی دن کونلەشه باشلی ایدم.

شونك اوچونده تیاترو بولغان کونلرده مینم جانم اوچ تو بمده بولا، مین طنچ‌ان طابمیم، آنده - مونده یوگرەم مریم‌نڭ هر حرکتن دقت برله قاری ایدم. آنی میڭا بیرماسلر. میندن بور ونراق برسی آلوب کیتەر توسلی کورینه، اگرده برەو آلوب کیته باشلاسه، مین بار کوچ برله آڭا قارشی طور ورغه، آنی بیارماسکه طر وشورغه اوبلی ایدم.

تانسه وقتلرنده مین نیچکده بولسه مریم‌نی کوبرەك اوزم برله مشغول ایتەرگه طر وشام؛ بلماگان تانسەلرمده آنی بشقەلر برله تانسه وات ایتدرمەس اوچون، سیکرگالەب آزابلانوب، بعض وقتلرده بایتاقغنه کولکی‌گەده قالا ایدم . . . .

بو صوڭغی تیاتروه‌زده « کوز یاشی » اثرن اویناغان وقتده، مین داۋیربنی صادق رولن اویناغان ایدم.

اویناب بتورگاچ بیتمده‌گی کرشه‌نلرنی ۋازیلین برله جوغان وقتده، کوزمه ۋازیلین کروب بیك قزارتوب آچندرغانغه کوره، مین تانسه‌وات ایته آلمادم.

مینم کوزلرمدن یاش آغا ایدی. یاش نڭ ۋازیاین سببلی‌می؟ یاکه کوڭلم ئه‌رنیگان سببلی می؟ آقغانون اوزم‌ده بلمه‌ی ایدم؛ جاولق برله قزارغان کوزمنی سورته ـ سورته بر پوچماقدن، بر پوچماققه یوگرم: مریم‌نی قاری ایدم. مریم شاد؛ اوینی، کوله. تانساوات ایته ایدی. اول هر وقتده شولای شاد بولسه‌ده بو کوننی بیگره‌ك ده شادلانغان شکللی کورینه، عباس برله تانساوات ایته ایدی.

آنك بردن، بوشقنه اوروب آرطقه صالغان قارا چه‌چلری، ماڭلایینه اورناشدرغان انجولی قالفاغی‌نڭ اوستلری، ایك باشلری کانفیتتی برله چوارلانغان موین‌لری، کوکره‌کلری هر تورلی توسده بولغان ئه‌نیچه سیر پانتین برله چولغانغان ایدی. بر سیر پانتین

آنكٔ موينينه چورنالوب ايكنچى اوچى برله عباس‌نكٔ ايكٔ باشينه ئلنگان وآلارنى عمرلككه بەيلەگان نرسه توسلى ئەيلەنگان صايون توشميچه، نغراق چورنالوب يورى ايدى.

عباس افندى اول كوننى مريم، هم مريم‌لرنكٔ ياقن قارداشى ساجده‌دن باشقه كشى برله تانساوات ايتمەدى. اسفنديار افندى‌نكٔ عباس‌نى چاقرووى شونكٔ اوچون مينى شبهه‌گه توشورگان، تون بوقى‌لرمنى يوغالتوغه سبب بولغان ايدى.

تون بوي يوقلامايونچه اويلاب، يوروب چقغاننه كوره، ايرته بله‌ن مينم كوزلرم قزارغان، چرايم صتلغان ايدى. مين آورو ايدم؛ ته‌نم اوط كبك اسسى، باشم طاش كبك آور ايدى.

بالاجانلى‌لغى‌برله‌بركوروده‌اوك سيزگان آنام‌نكٔ:
— ئەلله سلامت‌لكٔ يوقمى اوغلم؟ توسكٔ بيك كيتكان؟ ديگان سؤالينه جواب اورنينه كوزلرمدن ياش قويوب بيتمنى جاولق برله قابلاب اوكسوب - اوكسوب جلى باشلادم.

هم آنامنی کوب عذابلامی جلاومنك سببن بره‌م-
بره‌م سویله‌ب بیردم. آنام مینی قزغانغان توسلی آور-
آورغنه صولاغاچ، اوزینك میڭا صایلاب قویغان قزی
شول مریم ایکانن بیان ایتکاچ، آتامنك قارشی کیلووین
سویله‌ب، آنی:

— آدم دیساڭ جونی یوق، حیوان دیساڭ یونی
یوق، خبرسز» دیب یامانلاب قویدی.

آتام آنام برله چای اچه‌رگه چقغانچی یوزمنی
جووب آزراق توزه‌تندم.

انکایم گه اوزمنی آورو ایتوب کورساته‌سم کیلمی،
اسفندیار افندیلرگه بارغانده مینی ایده قالدروب
کیتولرندن قورقه ایدم.

آنامدنده چای یانده مینم حقمده سوز چغارماون
ومیڭا خطاب قیلوب سوز ئه‌یتماون اوتندم. قچقروب
جلاب یبارودن قورقه ایدم. چای یانده آتام برله
سویله‌شماس اوچون اوقوغان بولوب اوطورورغه بر
روسچه رومان آلدم. چای یانده ئه‌تکایم عادتنچه شاد،
شاولاب قچقروب سویلی، ئه‌نکای برله ئه‌لله نرسه‌لر
حقنده کیڭاش ایته، کیڭاش آراسنده قزقلی سوزلر

سویلەب ئەنکایەنی کولدره ایدی. مین ئەتکاینڭ یوزینه کوتاریلوب قارامی اوزمنڭ رومانەه کوزمنی تره‌گان ایدم. مین اوقومی ایدم. کوزم رومان اوستنده بولسەده کوڭلم مریمده، عباس‌ده بوکونگی اسفندیار افندیده بولاچق جیولشده بولغانغه کوره، مینم کوزمه رومانڭ حرفلری کورنەیلر ایدی. واقغنه تزلگان حرفلری میڭا اوزون صزق بولوب کورینەلر؛ اوزاغراق قاراب طورغاچ اول صزقلر مریمنڭ «کوز یاشی» اثری اوینالغان کوننی زالده تانساوات ایتکانده آرقاغه بردن اوروب صالندروب قویغان چەچی صورتینه کرەلر ایدی. بر آزدن مین یوقی‌دن اویانغان توسلی بولام، رومانني چیتکه قویوب استاکاندن صوونغان چایەنی اچه ایدم. ئەتکایم سوزقوشماسون دیب ینه تیزگنه رومانني آلام، بر نرسەده کورماسام‌ده کوزمنی بر اورندن ایکنچی اورنغه کوچرگان توسلی قیلانام. بر آزدن بر کاغدنی آچوب ایکنچی بیت‌که کوچکان توسلی ایتەم، ایرنلرمنی قیملدانا ایدم.

مڭ بلابرله، چای یانندەاوزمنی‌طوطوب اوطردم. میڭا چای یاننده اچمدا گی حالنی ئەتکایم‌دن یاشروب

اوطر ووی، باشمه‌توشکان اشدن، کوڭلمده گی اویلردن ده چیتونره‌ك طویولدی. چای یانندن طوروب اوز بوامه‌مه کرگاچ ده، کوکره گمنڭ آورطوینه یورا گمنڭ تیبووینه چدی آلمیچه کاراواتقه منده‌رگه یاتـوب قـابلانوب جلی باشلادم.

بایناق جلاب اچم بوشاغاچ تون بویی یوقلاماغان بولغانغه کوره، یوقی باصوب مین یوقی‌غه کیتکانمن. یوقیده باشده‌راق عباس، مریم برله آزراق چوالسامده بر آزدن آلاریوغالوب، راحتل‌نوب کیك صولو آلوب یوقلاغانمن. یوقیدن طورغانده ساعت ۱۲ نی صوغا ایدی. احتمال که مینی، ساعت طاوشی اویغاتقاندر. مین ایندی جیگل‌یوب بر آز آچلوب طورغان ایـدم. جوونوب توزه‌تنوب جینوویمه کوب اویلارغا وقت بیرمایچه آنام مینی آش یانینه آلوب چقدی.

یوقی سببلی قایغیلرم بر آز یوغالغان، کوکره‌گم بر آزیومشارغان بولووی هم ایرته بله‌ن‌ده بر نرسه‌ده آشاماوم، مینم اشتهامنی آرتدر ووی سببلی، مین یخشی‌غنه آشادم. آنامنڭ عادتنچه کولکیلی ایتوب

ایتوب سویله‌گان سوزلرندن کوکلم کوتاریلوب بعض وقتلرده کولوب‌ده یباره ایدم. آش تمام بولغانچی خارق العاده بر نرسه‌ده بولمادی.

آش تمام بولغاچ‌ده، اشلر اوزگاره‌سن مین سیزه ایدم. شوکا کوره آش تمام بولور بولماس مین اوز بولمه‌مه کردم. بر آزدن مینم بالا جانلی آنام، مینم بولمامه کروب اسفندیار افندیلرگه بارورغه حاضرله‌نگانلکلرن، اگرده مین بارسام مینی‌ده آلوب باراچقلرن بلدردی.

مین بوسوزلردن سیسکانوب کیتدم. آتامنك کولکیلی سوزلری، آنامنك اوز دقتی برله نه‌ملی ایتوب پشرتکان آشلرینك لذتی سببلی، خاطرمدن چغوب طورغان قارانغی اویلار، ینه قلت ایتوب مینم ایسمه توشدیلر. مین اویغه چوموب انده‌شمیچه ایده‌ن اورتاسینه قاغوب قویغان باغانا شکللی قاطوب قالدم.

« اسفندیار افندیلرگه باریممی یا بارمیم‌می؟ »

دیب اویلی دیگان خیال غه‌کیتما کز. مین آنك حقنده ترددن یراق ایدم. مین بارورغه قطعی قرار بیرگان ایدم. حاضرگی مینم اویلاووم‌ه، سویله‌شمی طورووم‌ه

سبب اول توکل ایدی. مین حاضر تیره‌ن اویغه کیتکان، کیله‌چکلرنی کوز آلدمه کیتورگان ایدم.

مین اسفندیار افندیلرده بولاچق مجلس‌نی کوز آلدمه کیتورگان ، آنداغی سویله‌نه‌چك سوزلرنی کوکلدن کیچره ایدم. عباس‌نی ازدواج برلن تبریك ایتولرنی، (مین کوکلمدن قطعا شولای حکم قیلغان‌ایدم) عباس‌نك متکبرانه بر صورتده تبریك ایتوچیلرگه باش ایی‌وون، مریم‌نك شادلانوب عباس‌قه کوز آستی برله قاراب‌طوروون، شول قاراونك نیندی شاداقلر، نیندی یاقتی کونلرنی امید ایتوب قاراوایکانلگن اویلی ایدم.

کوزم آچقمی؟ یایومولغانمی‌ایدی؟ بلمیم، امامینم کوزم‌اوز بولمه‌مده گی‌نرسه‌لرنی‌هم‌قارشمده‌طورغان‌آنامنی کورمی ایدی. مینم کوز آلدمده عباس، مریم‌ایکیسی ینه‌شه‌اوطورغانلر ، ئه‌یله‌نه‌لرنده‌بایتاقغنه‌قوناقلر همه‌سی‌ده آلارغه قاراب لذتله‌نه‌لر ، همه‌سی‌ده شادلانالر ایدی.

حتی شولارنك سویله‌شکان، یکت برله قزنك سلامتلك‌لرینه کوته‌رگانده، رومکه‌لرنك برسن برسینه به‌رگان طاوشلرنده آیرم آچق ایشوته باشلادم.

— سین باراسکمی؟ یوقمی؟

آنامنڭ یومشاق، مشفقانه طاوشی برله ئه‌یتکان شول سوزلری، مینی یوقیدن اویغانغان شکللی ایتدی. مین آنامه بر نرسه‌ده آڭلاماغان کشی شکللی طونوقغنه قارادم‌ده، بر سوزده انده‌شمیچه، کیوملر اشکافینه باروب قزو-قزوغنه کیوملرمنی کییه باشلادم. آنام‌ده کیونورگه اوز بولمه‌سینه چغوب کیتدی.

یولده بارغان وقتده نرسه‌لر اویلاغانمنی یازوب آڭلاتا آلمام توسلی کورینه؛ چونکه مین آنی اوزم‌ده بلمیم. شونیغنه ئه‌یتوب کیته‌یم که مین آطلاغان صایون سورتنه ایدم. اگرده شول وقتده بره‌و میڭا: (نیگه سورتنه‌سڭ؟) دیگان سوآلنی بیرسه، مین: (عباس برله مریم‌نڭ طویندہ کوب اچکانگه کوره) دیب جواب بیرور ایدم . . . .

بز باروب کرگان وقتده عباس قصقه‌غنه تاتار کازا کیبی کیگان، باشینه گولسز قارا طاقیه کیگان، ایشکگه آرقاسی برله اوسته‌ل یانینه اوطورغان اسفندیار افندیگه، ئه‌لله نیندی بر پیه‌سه‌نڭ بیک ناچار

یازلغانلغن سویلی ایدی. بولمه‌ده آلاردن باشقه ینه بر خدمتکار خانون بار ایدی که، اول چای حاضرلی ایدی.

بز کرگاچ بزنك برله زور التفات کورساتکان کشی توسلی ایکسی‌ده اورنلرندن طوروب کورشدیلر.

اورونلرغه اوطوروب یتکاچ‌ده، سوز باشلاماسدن بورون، اسفندیار افندی آنامه قاراب:

— سزکابینیتکه کرگز! گل بیکه‌لر، مریم‌لر، همه‌سی‌ده شونده اوطرالر دیدی.

ئه‌نکایم آقرنغنه طوروب آلاریانینه چغوب کیتدی. آنك یوزنده آزراق خورلانو علامتی سیزیله ایدی. شوڭا کوره‌ده مین آچولی کوز برله، اسفندیار افندیگه قارادم. اول مینی کورمه‌دی، آلدینه قاراب ئه‌لله نرسه اویلی، اندەشمی ایدی. آنامنی قووب چغارغانینه اظهار نفرت ایتکانمنی کورساتور اوچون کوزلرمنی آقایتوب بایتاقغنه قاراب طورسام‌ده، اسفندیار افندی میڭا کوتاریلوب قاراماغاچ، آندن قول‌سلته‌ب، آچولی کوزمنی عباس‌غه تره‌دم. اول‌ده اویغه قالغان صمان بولوب کوزن اوستال اوستینده‌گی برنرسه‌گه تره‌گان، بارمقلری برله اوسته‌ل اوستینه باراباں قاغو روشنده

آقرنغنه چیرته، مینم آچولی کوزلرمنگ آنی آشار توسلی دهشتلی بر صورتده اوزینه تره‌لگانلگن سیزمی ایدی.

آه دوستم! بلسه‌گز ایدی مینم شول وقتده نیندی اوصال، نیندی آچولی ایکانمنی؛ اگرده فارشومده اوطورغان آدملرنگ بر مینوتقه‌غنه کوزلری یومولوب طوراچق بولسه، مین عباسنی شول بر مینوت اچنده بوطارلاب طاشلارغه حاضر ایدم . . . .

عباسنگ‌ده‌اسفندیار افندینگ‌ده‌اوزلرینگ اویلرینه چوموب اوطورولری، کوزلرن کوزمه اوچراتوب آچوومنی کورساتوب آلاردن اوچ آلا آلماوم، مینم آچوومنی طاغنده آرتدرا ایدی.

چای‌حاضرله‌نگان، صماوار اوسته‌ل‌اوستنده اوزینگ پارلرن یوغاریغه آطوب مهابت کورساته ایدی. لکن آنگا قراوچی یوق، آنگ مهابتینه قزغوچی یوق، آنی اعتبارغه آلوچی یوق، بار کشی اوز اوینده، اوز حالی برله مشغول ایدی. بر آزدن اسفندیار افندی اویلاغان اویینگ‌اوچینه باروب‌چقغان توسلی اوطورغان اورننده‌ن‌طورو براق توزاننوب یاگادن اوطوردی. هم میگا قاراب:

— مرتضی! بزنك اوز آرا آزراق سویله‌شه طورغان سوزمز بولغانغه کوره، سزنك ده بر آزغه غنه کابینیت که چغوب طوروو گزنی اوتنه من، دیدی.

مین ئه‌الله نیشله‌ب کیندم. مینم بوتون تنم قالتری باشلادی. «چقمیم» دیب قارشونی موافق کورمی ایدم، لکن چغاسم کیلمی، آلارنك سوزلرن طڭلی سم کیله ایدی. شولای ده کوب تره‌لوب اوطورمی، آقرین غنه اورنمدن طوردم. قارشومده طورغان کوزگی گه کوزم توشوب آنده اوزمنك قیافتمنی کوردم. مین ده آنام توسلی غارله‌نگان ایدم. لکن آنام باشقه‌چه، مین باشقه‌چه. مینم غارله‌نگان یوزمده کونچیلك، آچو، اوچ آلاسی کیلو علامتلری بیك آچق یازولغان ایدی. آیاغمنی آطلار ـ آطلاماس اختیارسز چغوب کیتدم. ایشك دن چقغاچده طڭلاب طورونی اویلی وایکنچی یاقدن ده اول اشم سیزولسه میڭا زور اویات بولاچاغن فکرلی ایدم. لکن ایشك دن چغو برله مین اول اویلارمنی یوغالتدم. ایشك یانونده ساجده طورا ایدی.

ساجده، ۱۷ یاش‌لرنده، نچکه هم بیك بالاسماق، صاری

چەچ‌لی، قوی کوزلی، توگەرەك گنه بیت‌لی، شوق بر قز ایدی. اول آتا آناسندن یتیمه قالغان، اسفندیار افندی‌لرگه یاقن قرنداش بولغانغه کوره، آنڭ تربیه‌سنده طورا ایدی. اسفندیار افندی ساجده‌نی اوز قزی مریم برله برگه گیمنازیه‌ده اوقوتقان، حاضر ساجده گیمنازیه‌نی تمام ایتکان، اسفندیار افندی‌نڭ اوز قزی کبك بولوب مریم برله برگه یوری ایدی.

باشقه وقتده شایاروب، اویناب، کولوب یوری طورغان ساجده، بوکون ئلله‌نیندی اوی‌لی بر روشده، بیك زور اش برله مشغول بر کشی قیافتنده ایدی. اول مینی کورگاچ سیسکانگان بر روش‌که کردی هم آزراق قزاردی‌ده صالقون‌غنه‌روشده مینم برله کورشدی.

مین آنڭ برله کورشکاچده ایشك یانونده طکلاب طورو فکرندن وازکیچه‌رگه مجبور بولدم. چونکه ساجده بوتون بولمه‌ده‌گی بردن براورندق‌نی آلوب کیلوب ایشك یانینه قویوب اوطروب، مینم اوچون بو بولمه‌ده اورن یوقلغن آڭلاتدی. مین بوتونلای آبدراوده قالدم.

هم قزولانوب ایشك آلدینه چقدم. ایشك آلدینه چغووم طکلاودن واز کیچکانلکدن توگل ایدی،

بلکه مین ترزه‌دن طشلارغه قرار قیلغان ایدم. لکن ایشك آلدینه چقوب یته‌ر ـ یته‌مه‌س طشلاودن بوتونلای واز کیچه‌رگه مجبوریت کورلدی. مینم آرتمدن مریم چقوب کیلوب، مینم قولتوغمه یابشوب، اوزی‌نك کولوب طورغان کوزلری برله، مینم کوزلرمه طوغری قاراب دنیامنی اونوتدردی. کابینت‌که کروب آنالری برله برگه بر استکان چای اچوگه قیلغان تکلیفی‌نه مین جان ـ ته‌ن برله راضی بولوب آرتندن کیتدم.

مین، مریم‌نك شادیوزینه، ماتور کوزینه قاراب. آنك ته‌ملی ایتوب سویلاگان سوزینه قولاق صالوب اوطروب توندە‌گی چیککان محنت‌لرمنی، کون بویی کورگان، باشمدن اوتکارگان قایغی‌لارمنی بارنده اونوتقان، بوکون آلارغه کیلومزنك سببن، میکا مجهول بولغان، اوزویمچه میکا قورقنچلی نرسه‌نك نی ایکانن صورارغه ایسمه کیتورمه‌گان ایدم.

اویگه قایتورغه چقغاچ آنام‌نك ئه‌تی‌دن: اوچه‌وله‌شوب کنه نرسه سویلاشدکز؟ دیب صوراغان سوٴالی، مینم قولاغمده ئه‌لله‌نیندی بر روشده یاڭغرادی. لکن آتام‌نك بیرگان جوابندن صوڭ، مین ایرکن

ایرکن صولو آلدم. حتی اوزمنڭ اورنسزغه بورچلروم، تیوشسز یرگه کونچی‌لانولارم اوچون اوزمدن اوزم کوله باشلادم.

مصلحت بوتونلای مریم طوغروسنده بولمای، ساجده طوغروسنده بولووی، مینم کوکلمه طاغن یافتی امیدلر بیره باشلادی.

کونلر، اوز ترتیبنچه اوته‌لر ایدی. مریم برله مین جش‌قنه اوچراشقالیم، آرامزده بایتاق‌غنه شاعرانا سوزلرده‌سویلانه، ایرونلر بر-برسینه یالغانغان‌چاق‌لارده بولا ایدی.

میڭا کون‌نڭ اوتکه‌نی برده سیزله‌ی ایدی. ایکی آی‌نڭ اوتوب کیتووی، شول ایکی آی‌نڭ اچنده بولغان ساجده برله عباس‌نڭ طویی، میڭا باری‌ده کوز آچوب یومغان آراده بولغان اش کبك کنه طویولالار ایدی.

ساجده برله‌عباس‌نڭ‌ده برگه طورا باشلاغانلارینه فرق کون‌له‌ب بولدی. آلار مسعود یاشی‌لار ایدی. ساجده‌نڭ عباس‌دن برده آیرلمی هر وقت‌ده آڭاغنه کوز تگه‌ب یورووی، عباس‌نڭ بیك توبه‌ن چیلکلی

بر صفت برله آنی قولنده کوته‌روب یورتکان کبك یورتووی، آلارنی چن‌مسعود ایتونك یول‌لاری ایکانی هر کم‌نك کوزینه چارپنه ایدی.

ساجده، ایندی اوّلگی کبك اوك بالاصماق بواوب واقسنمی، شولای‌ده بولسه اول اوّلگی‌دن‌ده آرتوغراق شاد، کواکبلی ایدی.

عباس‌ده اوّلگی «معرفه» دیگان اسم‌لرن یوغالتوب «عباس افندی»گه ئه‌یله‌نگان، اوّلگی اعتبارسز، جوله‌رکشی توسلی یورولارن طاشلاب، اش برله مشغول بر کشی قیافتینه ئه‌وریلگان ایدی.

عباس‌نك حاضر دوست‌لاری، یوروشه طورغان کشی‌لاری‌ده کوبه‌یگان، اویلانماس بورون آنی بر بالا حسابلاب یورگان، لوبیتل‌لرنك یاردمچی اعضالری، اویونچی اعضالارنك خاتونلاری صنفن تشکیل ایتکان آلارنك خاتونلاری هه‌میسیده حاضر عباس‌نی «عباس حمیدوۋیچ» دیب یورته باشلاغانلار، وآلارنك بعض برلری بوتنلای‌تاتارچه بامای، کوبره‌گی بیك آز بلوب یخشی‌بلگانلری‌ده‌تاتارچه‌سویلاونی‌خورلق،تو به‌نچیلك صاناب، روسچه‌سویلاگانلرینه‌کوره، عباس‌ده (بورون

اول اشنی باراتماساده) حاضر آلارغه روسچه جواب قایتارا طورغان بولغان ایدی. حاصلی: ساجده چینوۋنیك قزی بولغانغه کوره، «اذا تزوج الرجل فی بلدة فهو منها» فحواسنچه، عباس‌ده عادتی، قیلانوش‌لاری برله شولار جمل‌سنه کروب کیتکان ایدی. بورون باقچه‌لارغه یورورگه چققان وقتده، باشینه قارا بورك کیگان، تاتار یکت‌لری برله برگه‌لەب یورگان عباس، حاضر ساجده برله قولتوقلاشوب، اشل‌په‌لی خانم‌لر، قلچلی یالتراوقلی تویمه‌لی افندی‌لر آراسنده یوری واوّلگی طانش‌لارن کورگانده جلمایوب‌قنه آلارغه باش ایبه ایدی.

ئلکده تاتارچه کیونگان تاتار یاشلری برله برگه روس‌لو بیتل‌لری‌نڭ اسپیکتاکل‌لرینه گنه کرگالاب یورگان، آنده‌ده ایڭ آرزانلی اورنلارده‌غنه اوطره طورغان عباس، حاضر ساجده برله برگه کاپیتان فلانف، پاد پالکاونیك توگانف‌لرنڭ ریکامیندانسیه‌سی برله ژوینوی‌صابرانیه‌لرغه‌بارا، آراتیره، روس‌لوبیتل‌لرینڭ اسپیکتاکل‌لرینه کیلگانده‌ده‌تاینی‌ساۋیتنیك، نادۋورنی ساۋیتنیك‌لرنڭ‌عائله‌لری برله برگه لوژاده‌غنه بولا، اوّلگی کبك آرزانلی اورونلارده اوطرمی ایدی.

اوّللری آنی اوزلری‌نڭ تیڭلری صانـاب، تکلف‌سز «سین» دیب انده‌شوب یورگان ایبده‌ش‌لری حاضر آکا «عباس افندی» دیب گنه انده‌شه‌لر، هر قایوسی‌ده آنی اوزلرندن اوستون درجه‌لی‌رەك کشی کبی احترام برله یورته‌لر ایدی. شونڭ نتیجه‌سی اوله‌راق آنی لوبیتل‌لر جمعیتینه ـ ریژیسسور مختار افندی خدمت برله چیتکه کیتکانگه کوره، ریژیسسور ایتوب صایلادی‌لار. مین، باشده‌راق جمعیت آنی بر آغزدن ریژیسسور ایتوب صایلاغاچ، آنڭ قولندن اول خدمت کیلماس دیب اویلاسامده، صوڭندن طورا-بارا کوز ایه‌له‌نگانگه کوره‌می؟ نیگه‌در آنی بولدقلی کشی دیب اویلارغه، جمعیت آنی صایلارغه حقلی دیب اعتقاد قیلورغه ایه‌له‌ندم. هم ریپیتیتسیه‌لر باشلانغاچ رول‌لرنی بیك جدی بر صورت‌ده اویره‌نکانون کوروب آنڭ اجتهادلی ایکانینه، اجتهادی سببلی هر اش‌نی‌بولدرا آلووینه کوزم جیتدی.

بعض بر اوزندن بوغاری جیردن اویله‌نگان توبه-نره‌ك درجه‌لی کشی‌لر، خاتونی‌نڭ‌هم‌خاتون‌طوغانلری‌نڭ درجه‌سنه‌منه آلمی هر وقت‌ده اوزلری‌نڭ توبه‌ن‌لك -

لرن، عقل‌لری بلاغت که یتما گان‌لك‌لرن سیزدروب، خاتونی‌نك طوغانلرن، اوزارندن بیزدررگه وبر آزدن خاتونلری‌نك‌ده اوزلرن تیك‌سنه‌ی طورغان بولولارینه سبب بولالر. شولای ایتوب بارا-بارا آلارنك عائله سعادت‌لری یوغالا، آلار بر-برسندن آیریلوشرغه مجبور بولالر.

عباس ایسه بوتونلای کیریسنچه، اول اوز-اوزن طوته بله، شونك اوچون کوندن کون درجه‌سی کوته-ریله، قدری آرتا، اول اعتبار قازانا ایدی.

مسقل ایتوچه‌ن علی افندی‌لرده حاضر آنی مسقل ایته‌رگه جرأت قیلا آامی، بلکه روللر اویرانگان وقتده آنك امرینه مطیع بولوب، آنك اویراتووی بوینچه اوینی باشلادی‌لار. بز، عباس افندی‌نك اویراتووی بویونچه «یاش خاتون» پیه‌سه‌سنی اویناداق. خلق بیك یاراتدی. اویون تمام بولغاچ، قول چابوب آلقش‌لاولر یارتی ساعت‌که صوزلغاندر . . . .

بورونغی‌لارنده بولغان شکللی بویاش خاتون پیه‌سه‌سنده‌ده، رول‌لر بولگان وقتده، طاوش بایتاق

بولدی کتاب آنڭ اسمی برله مسمی بولغان «یاش خاتون» رولن اویناونی محترمه خانم‌افندی‌لر اوزلر ینه: не прилично صانادیلار. آلارنڭ سوزلر نچه сѣмейная дама لارغه شوندی بر بوزق خاتوننی изображать ایتو کیلشمی ایمش!.

طاوش کوبه‌یوب کیتو احتمالی یراق توگل ایدی.

عباس افندی:

— ایکنچی جیولش‌قه قدرلی مین اول رولنی اویناوچی کشی‌نی طابوب کیتوررمن دیب هر کم‌نڭ سوزن کیسدی.

ایکنچی جیولش‌ده، اول اوزی برله بر یرده خدمت ایته طورغان علیم اسمنده‌گی بر یاش یکت‌نی کیتوردی.

علیم، اورطه بویلی، قامط شکللی که‌کره‌یوب کیلگان آیاقلی، طاقتا شکالی کیڭ جیلکه‌لی، نچکه هم‌یوقا کوکره‌کلی، اوزون هم نچکه مویونلی، زور آوزلی، یهودی بورنی‌شکللی که‌کره‌یوب کیلگان‌بورنلی، زور- زه‌نگه‌ر کوزلی، کیڭ ماڭلایلی، صاری چه‌چلی یکت ایدی. اول کشی آراسنه کوب آرالاشماغان بولرغه کیراك، اوزن خاتونلار общество

سنده طوتابلمی، سوزنی ئەلله نیندی قاتی ایتوب سویلی بردە تیك طورمی، ئەلی بارماقلاری برله اوستەلگه باراباں قاغا، ئەلی اوستنه کیگان توژورکەسی‌نڭ ایتەگن بوتوره، ئەلی آستنغی ایرنن تشی برله تشلاب چەینەگان روش‌ده ایته ایدی.

آنًا برەو کیسەکدن‌گنه برسوٴال بیرسه، اول تیزگنه جواب بیره آلمی آبدراب قالا. زور کوزلرن طاغنده زورایته، سوز سویلاگانده طامەغینه ئەلله نرسه طغلغان توسلی تورتلوب قالا ایدی. آنڭ قولی هر وقت‌ده تیرلەگان بولا، آنڭ برله کورشکاچ کسەدن یاولق چغاروب قولنی سورتورگه مجبوریت کوریله ایدی. آنڭ قولی هر وقت‌ده کرلی بولغان کبك بعض بر جیولش‌لارغه کیلگانده بیتی ئەلله نرسه گەبویالوب قارالوب کیلگان وقتلری‌ده بولغالادی. آنڭ اوز طاوشی جوان بولغانغه کوره اول، „یاش خاتون" رولنده طاوشن نچکەرتوب چیلداب سویلی ایدی.

خاتونلار کیومی کیوب، بیت‌لرن کرشەن برلەبویاب چەچلر قویوب، اسسیناغه کروب، شول چیلداغان،

طاوشی برلەسویلاگان سوزلاری آنی ایرلردن‌ده بیگرەك، فاحشە خاتونلارغە اوخشاتا ایدی.

نیچکدە ایتسەك ایتدك، «باش خاتون» پیەسەسن اوینادق. خلق کوب بولدی، هم یاراندیلر.

مین حاضر اوچ آی‌دن بیرلی ایکنچی بر شهردە Командировка دە من. لوبیتل‌لرنك مین کیتکاچ ینە بر مرتبە تیاتر اویناغانلق‌لارن آنداده عباس افندی‌نك ریژیسسورلق ایتکانن، عباس‌لرنك بیك مسعود یاشاگانلك‌لارن موندن بر آی مقدم ئەتکایم‌دن آلغان خطدە اوقودم.

میکا سویوکلی مریمدن آیریلوب، بو شهردە طورووی، نی قدر کوکلسز بولسە، مریم‌نك میکا خط یازوب طوروغە وعدە قیلوب قالوبدە خط یازماوی شول قدر شك‌لی ایکانن سویلاوگەدە حاجت یوق. بو حاضرگی مینم کیلگان، طورا طورغان شهرم اوزی‌دە بیك کوکلسز، مسلمان تورەلردە بردە یوق. ساوداگار تاتارلار بایتاق‌غنە بولسالاردە بیك قارالار، ئەللە نیندی تکبرلر، بردە کشی برلە رەتلەب سویلاشمی‌لار.

روس‌لری‌ده ئه‌الله نینده‌ی صوروق طبیعت‌لی‌لر، میگا، مینم کوکلمه ئه‌الله نینده‌ی یاط طویولالار. مینم حاضر بار ایرمه‌گم، شهر قرأت‌خانه‌سنه‌بار وب کتاب اوقو، ایوگه قایتوب روس غزیته‌لری اوقوغنه. تاتار غزیته‌لرنده بو آراده بیك آز اوقیم، چونکه بیگره‌ك اهمیتسز نرسه‌لریازالار. شولای‌ده بولسه بوتونلایوك وازکیچه‌سم کیلمی، اسلام عالمندن خبردار بولوب طورواسم کیله؛ بر غزیته آلام، بارونده اوقوب بارماسانده کوزدن کیچروب قزقلی‌راق طویولغان نرسه‌لرنی اوقوب چقام.

مونده کیلگاندن بیرلی کونده آز، آزدن اشبو خطم‌نی یازدم. سین قزق نرسه‌لرنی یاراتا طورغان کشی بولغانغه کوره ایرونمیچه اوقوب چقوركه اوشانام.

بو کون به‌یرم بولو سببلی شهر قرائت خانه‌سیده یابق، شوکا کوره مین ایوده روس غزیته‌لرن اوقوب چقدم، بار کتاب‌لارمنی آستون اوستینه ئه‌یله‌ندرب بتردم، کون اوتمی، آه مونه بر جوانچ، پوچتالیون کیله، بلکه مریم‌دن خط‌ده باردر . . . .

پوچتالیون کیلوب بر مسلمان غزیته‌سی طاشلاب کیتدی. شوندن باشقه بر نرسه‌ده یوق، شول آلتی

یدی یوز سطرغه ایری حرف برله یازولغان، ۵ مینوتده اوقولوب بته طورغان بز نومیر مسلمان غزیته‌سی برله بوتون کون جوانوب طورورغه طوغری کیل. نیشلامك کیره‌ك؟ چاره سز غزیته‌نی قولغه آلدم، آچام، قاریم. برده اهمیت‌لی خبر یوق.

ایران خبرلری، ترکیه خبرلری؛ مین آلارنی روس غزیته‌لرنده موندن بر آطنه بورون اوقوغان ایدم. مونه فیلیه‌تون؛ «امیدسزاستقبال» نی اشله‌مك کیراك شول فیلیه‌توننی اوقوب قاراودان باشقه چاره یوق.

اوقورغه کرشدم. آنی بو یرده عینا نقل ایته‌م:

امیدسز استقبال.

بز «ترقی ایته‌مز، استقبالمز یاقترا» دیه‌مز. طوغری‌دانده بز اوزگاره‌مز، لکن استقبالمز یاقترمی. بورون برده عادت بولماغان، حکومت‌نك اورته درجه مکتب‌لرینه کروب اوقوچی‌لارنڭ صانی باینافقنه کوبه‌یوی، عالی مکتب‌لرنڭ شاکردلری‌نڭ اسملری آراسنده‌ده آرا تیره تاتار اسملری کورنگالاوی، بزنڭ

اوزگاره باشلاغانەزنی کورسانەلر. بورون: چیتك، کاوش، کازاکی، جیلەن، کل‌پوش، بورکدن باشقه نرسەنی کیونی یاطسنه طورغان تاتارلارنڭ آراسنده، حاضر شیبلیت، ترویکه، اشل‌په، کیوب‌یوروچی‌لرنڭده کوبایوڤی، بزنڭ ظاهرأده اوزگارگانلـگەزنی کوز آلدینه کیتروب صالا. لکن شونسی بار، بزنڭ شول «اوزگارگان»لریەز بوتونلای اوزگەروب کیتەلر، ملیت اونوتولا، دین آرتق برنرسەگه حسابلانا باشلی، آلار مسلماننی یاطسنه باشلی‌لار. اگرده شول اوزگارگانلرمز، اوقوب عالی مکتب‌نی تمام ایتوب، حکومت دائرەلرندن برەر اورون آلوب، یالتراوقلی تویەلی کیومده کیسەلر . . . . . .

باریده بتدی. اوزلرن بوتونلای باشقه ملت کشی‌سی حسابلی باشلی‌لار، مسلماندن قاچالار، مسلمانچه سویلاشوگەده خورلانالار. مونه شول „اوزگارگانلرمز“ بالالارن ملی‌روح برله تربیەلەمیلر، ایولرندەگی‌خدمتکارلرندن‌باشلاب‌همه آرالاشقان کشی‌ـ لری روس بولغانغه کوره، آلارنڭ بالالاری‌مسلمانچه تل‌نی‌ده بلمی اوسەلر. مونه شول تل بلمی اوسکان‌بالالار

اوقی‌لار، ضیالی بولالار. لکن آلارنڭ ضیالرندن بزگه فائده تیمی، آلارنڭ ضیاسی برله‌بزنڭ استقبالمز یاقترمی، آلار بزگه آرطلاری برله طورالار.

. . . شهرنده‌گی مخبرمز مذکور شهرده بر مسلمان قزی‌نڭ ارتداد ایتوب بر روس یکتینه کیه‌وگه بارغان‌لغن بزگه اشبو روشده تصویر قیلوب یازا: „مسلمانچه‌دن خبر دارغنه‌عسکری‌توره‌نڭ: خدمتکالری روس، بلش طانش‌لری‌ده بیك آزی مستثنی اولدیغی حالده همه‌سی روس بولغانغه کوره، ایولرنده ملی‌تل برده استعمال ایتولمی، شول سببدن آنڭ بالالاری‌ده فقط روسچه سویلاشوب ملی تل‌نی اویره‌نمیچه اوسه‌لر. مذکور توره تاتارچه‌نی بر کیره‌کسز نرسه دیب اویلاغانغه‌کوره، بالالارینه‌تاتارچه اوقوتونی خاطرینه‌ده کیتورمی. بالالار اوسه‌لر، حکومت‌نڭ اورته‌مکتب‌لرن تمام ایته‌لر، عالی مکتب‌ده‌ده اوقی‌لار. ایر بالالار آتالاری کبك عسکر توره‌لری بولالار. قارت توره اوزی، قارتلق سببلی خدمت‌دن چغا. مریم اسمنده‌گی بردن بر قزی ایسه، تاتارلار برله آز آرالاشوب، ملیت، اسلامیت‌دن خبرسز اوسکانگه‌کوره، اوزینه لایقلی بر

روس یکتی طابوب آکا کیه‌وگه بارا.»

مخبرمزنك یازووی بو یونچه مذکوره قزنك اسمی مریم اسفندیار قزی آلاتایژادن، ماریه آلیکسی‌یژناغه ئه‌یله‌ندرلمشدر...

موندن صوك مین اوقوده دوام ایته آلمادم. چونکه موندن آرتق کیته‌رگه اختیاج کورلماگان کبك، اوقورغه مینده اقتدارده قالماغان، کوز آلدم قارانغی‌لانغان، بوتون بوون‌لارم طارالغان، قولمدن غزیته یرگه توشوب آونالغان ایدی.

ترکلك دیگان سوز، جفا، محنت دیگان سوزنك عینی ایکان! آنی ایکنچی صورتکه قویوب، بویاب، کیوندرب دنیاغه چغارالار، آنك برله کشی‌نی آلدی‌لار ایکان! مین ایندی آنی بلدم. موندن آری مینی آلای آلدی آلماس‌لار!

یوق! یوق! مك مرتبه یوق! مین موندن صوك آلدانمام! کیله‌چکده‌گی سعادت اوچون طرشو دیگان بولوب، تش، ترناق اوتمه‌س‌له‌نوب، جان تیرلری چغاروب، شول آلداوچ‌نك کولوب تش‌لرن ارژایتوب

طورغانون، کوته‌ریلوب قارارغه وقت طاپمیچه اشلارگه مین ایندی احمق توگل!

عقلم سالم. فکرم - اوزفکرم اوزمه - طوغری.

مین موکارچی یوق خیال‌لار آرقاسنده ترکلك دیب آطالغان جفا برله کوب جفالندم. شول جفانی کیله‌چکده‌گی صفانك یولی دیگان بولوب، شول اعتقاد برله یوردم. خاضر بلدم! بار نرسه آشکاره‌لندی. قصقه حق سوزشول: دنیاده سعادت یوق، طوغری‌لق یوق، باری حیله، باری آلداوچ......

مریم‌نك: Милый Муртаза! я никого не буду любить кромѣ тебя! دیب، موینمه صاریلوب ئه‌یتکان سوزلری، یالتراب، کولوب، «مین صاف!» دیب قچقرب طورغان کوزلری آلداوچ بولغاچ، آندن باشقه نرسه چن بولسون؟

برگنه چن‌نرسه بار، شول چن نرسه‌دن فائدلانورغه کیراك. اول؛ مینم قولمده‌غی ۳ ۋرشوك چاماسنده‌غی نرسه‌منی ماڭلایمغه قویوب طارتا تورغان یرن طارتوب ببه‌رسه‌م، مینم جفادن، محنت‌دن قوتولوب طنچ یوقی‌غه کیتووم......................

دوستم! سویوکلیم مصطفی!

سوزمنی آکلاغانسکدر؟ مین ئوله‌م. جانی‌لردن اوزمنی حمایه ایته‌ر اوچون دیب آلغان نرسه‌منك حمایه‌سنه کره‌م. اول مینی ایك زور جانی‌دن، ترکالك‌دن قوتقارا. سز مینم بو مکتوبمنی اوقوغان وقتده، مین شول حامی‌یم‌نك حمایه‌سی سببلی قاراجیر آستنده، طنچ یوقی‌ده بولورمن. خوش! مینی به‌خیلاله!

دوستك مرتضی قدرت یارف

. . . . ١٩١١ سنه مارط ١١ نده.

مین خطنی اوقوب بترگان وقتده آپ - آق بولوب طاك آطقان، یاقترا باشلاغان ایدی. بار کشی‌ده، مین خطنی اوقی باشلاغان وقتده، نیندی قیافت‌ده اوطورغان بولسه‌لار ئه‌لی‌ده شول قیافت‌لرن بوزماغان ایدی‌لر. مین ئه‌یله‌نه‌مده‌گی کشی‌لرنك باریسنده بر مرتبه سوزوب قاراب چققاچ، مصطفی افندی‌گه سؤال روشنده ایتوب طوغری‌لاب قارادم. مصطفی افندی آورغنه بر صولاغاندن صوڭ:

— اول حاضر چن‌لاب‌ده ترکالك‌دن قوتولدی. قارا جیر آستنده یوقلی دیدی.

— مردار کیتودن برده قورقماغان ایکان بیچاره: بو سوزلرنی شهرمزگه تجارت خدمتکاری بولوب کیلگانینه یدی - سکز آی‌لاب‌قنه بولغان، شوگا چاقلی ملا بولو قصدی برله قزان‌نڭ مشهور بر مدرسه‌سنده اوقوغان، اوزون، چاندر بویلی، شادرا بیت‌لی، صول یاق بیت اورته‌سنده کیگاون قدرلی میگی بار، بزنڭ آرامزده اوزی‌نڭ دین‌لی‌لگی برله مشهور خیرالله افندی آیاغان طاوش برله ئه‌یتدی.

مجلس‌نڭ باشنده بر مرتبه سویله‌نوب اوتکان، ملت‌پرور، کوب سویلاونی یاراطا طورغان حسن‌الدین افندی‌نڭ‌ده‌اوندمی،سکوت‌برله‌اوتکاره‌سی کیلمادی بوغای. آیاغنداغی شیبلیتن صالا - صالا:

— عقل‌غه صایراق بولغاندر شول. دیدی‌ده یاطارغه حاضرله‌نگان اورونغه طابا قاراب اویوقچان‌غنه - شیبلیتن‌قولینه‌طوتوب‌سفر ایتدی.بو اش‌باشقه‌لارغه‌ده اورنه‌ك بولوغه یارادی.

مجلس کشی‌لری همه‌سی‌ده بره‌م - بره‌م:

— شولای‌در شول. دیب طوروب آنڭ آرتندن یوقلارغه کیته باشلادی‌لار.

مین‌ده، گرچه حسن‌الدین افندی‌نك ئه‌یتکان سوزن بوتونلایوك تصدق قیلو قصدم بولماسه‌ده، ایکی قولمنی باشمدن یوغاری صوزوب، آغزمنی زور ایتوب آچوب، طاوش برله ایسنه‌ب، کیورولگان وقتده قولمدن‌مذکور خطرنك‌توشوب کیتکانون کوروب، یوقوم کیلگانن‌سیزوب، اول طوغری‌ده حسن‌الدین افندی برله باشقه وقتده سویله‌شورگه کوکلمدن قرار بیروب، سوزنی اوزنمای تیزگنه یاطوب‌یوقلار اوچون، باشقه‌لار توسلی اوك ایتوب اورنمدن طوراباشلاب:

— شولای‌در شول! دیدم.

برنیچه مینوتدن صوك دقت ایتوچی بولسه بزنك هرکتسز، خرلدی خرلدی تەملی طاتلی یوقوسن یوقلاغانمزنی کورور ایدی.

صوك.

ادبیات کتابلری:

حیات I نچی بولك

اسپای قلم، ماتور تصویر بلەن یازلغان روماندن دنیاده لذتلنمگان کشی بوقدر دیب بلەم. منه ایلك یخشی یازوچیلرمزدن فاتح افندی امیرخانوف قلمی بلەن یازلغان «حیات» اسملی رومان نشر ایتولدی. بو کتابنڭ غایت تەملی تصویری‌هر کمگه اوقوب طویماسلق لذت بیرەدر. برنچی بولگن اوقوغان کشی چداشه آلمیچه ایکنچی بولـگن کوتوب طورادر. منه تیزدن ایکنچی بولـگیده نشر ایتوله.

بهاسی: باری ٤٠ تین.

طانشدق

بو کتابده بر بای بتچەنڭ قیلانشی، آنڭ اوزنده باردیب فرض ایتکان کمالت بلەن ماقتانووی، روس استودینتی، بای بتچەنڭ تاتار اینتیلـگنتی بلەن معاملەسی. بیك ماتور قلم بلەن یازلمشدر.

فاتح. امیرخانوف اثری. بهاسی: ١٤ تین.

جانلی قورچاقلر

بو کتابده تاتار قزلرینڭ جانلی قورچاق بولوب بایلر قویننه آتلووی، برمحررنڭ شوندی جانلی قورچاقلرنی قزغانوب قوتلدررغه طرشووی، غایت تەملی قلم بلەن تصویرقیلنغان؛ بناءً علیه اوقوب طویماسلق بر رواندر.

ك. باکیرف اثری. بهاسی: ١٢ تین.

ایکی محبت

اوچ پەردەدە درامە

بو کتابدە بر یکت بلەن بر قزنڭ سویشولری، یگتنڭ آناسینە بولغان محبتی، آتا آناسینڭ، قزنی کوچلەب ایکنچی کشیگە بیرولری، یگت بلەن قزنڭ بر وقتدە جان تسلیم ایتولری بیك قزغانچ بیك آیانچ صورتدە یازلمشدر.

ع. د. اثری. بهاسی: ۱۲ تین.

قارە طاب

پیتردە بولغان زور غنە بر کانسیرتنی، مسلمانلرنڭ کانسیرتکە قاراشلرنی ك. افندی باکیرف بیك ماتور، بیك تەملی تصویر بلەن یازمشدر.

بهاسی: ٦ تین.

آول قزی

ماتور، عبرتلی، آول طورمشندن اوچ پەردەلی درامەدر.

ع. د. اثری بهاسی: ١٤ تین.

حسیات باصقچلری

مندرجاتی: یورغان آستی فکرلری، یغلامق بخت، اویلانو، کوك قاپوسی، تاتار کیاوی، فکرچیلر، آناسی قبری یانندە، یاز کونلری وباشقەلر.

بو کتاب حسیاتنڭ ایڭ نچکە ییرندن آلنوب جییلغان گوزل بر شعر مجموعەسیدر.

ظ. بشیر اثری. بهاسی: ٨ تین.

I توتون

روسلرنڭ ایڭ مشهور محررلرندن تورگینف اثری بولغان بو کتاب یخشی یازوچیلرمزدن س. رحمنقلی‌نڭ اوستا وماتور قلمی بلەن ترجمه ایتولدی

بهاسی: ۵ تین

هند ایلی

هر کمنڭ هند ستان دیب ایشتکانی باردر. بلەسزمی؟ هند ستانده نیندی کشیلرطوره؛ آنده بیت یەمش میلیون مسلمانده بار منه هندستاننی، آندەغی خلقلرنی، دینلرنی والحاصل هندستان خصوصنده قصقەچەغنه معلومات آلیم دیگان کشی،بوکتابنی آلسونده اوقسون.

بهاسی ۷ تین

واق تویەك

بیك قزقلی خیالی حکایه. اوقورغه غایت تەملی.

فاتح امیرخانف اثری بهاسی: ۱۲ تین

عرفه کیچ توشمده

خیالی حکایه. بیك اوستا قلم بلەن یازلغان. اوقوغان صاین اوقوسی کیله.

فاتح. امیرخانف اثری بهاسی: ۵ تین

کمنڭ بالاسی؟

آول طورمشندن. ایرایله خاتون وبالا آرەسنده بولغان واقعەنی بیك قزغانچلی تصویر ایته.

ضیاء ناصری اثری. بهاسی: ۸ تین

ایدل وقاما نهرنده یولداش.

ش. شهیدللین اثری بهاسی ٤٠ تین

کر یوو هم آنلرنی صاقلاو

بو کتابده: کرلرنی یبترگه. یووارغه، صاقلارغه کراخماللرغه، مانیشکه‌لرنی کراخماللرغه، تره‌زه‌په‌رده‌لرنی بووارغه، کراخماللرغه، اوتکله‌رگه، یفه‌ك یاولق وشاللرنی‌یووارغه، کیبه‌رگه‌والحاصل کرنك بتون انواعنه بیك یخشی اوره‌ته‌در.

یورت اداره ایتوچینك هر برسینه آلوب اوقورغه توصیه ایته‌مز

ذوزیه ابراهیموا اثری. بهاسی: باری ۱۰ تین

یاشلر مجلسنده اوقولغان بر مکتوب

بوکتابده: بولغان واقعه‌نی بیك ته‌ملی بیك لذتلی ایتوب تصویر ایته.

قوتلو اثری بهاسی: ۱۵ تین

گل باقچه‌سی

اوقوب طویماسلق شعر. قزق حکایه‌نی شعر بله‌ن تصویر ایته.

حبیب اسحاقی اثری: بهاسی ۱۲ تین

وجدان عذابی

ویقتور هوغو اثری بولغان بوکتاب؛ س. رحمنقلی قلمی بله‌ن ترجمه ایتولدی.

غایت ته‌ملی، اوقوب طویماسلق بر روماندر. بهاسی: ۱۵ تین

آلدانمه قزل آلماغه

ملی کوی اوززینه ترتب قیلنغان، خلق آکلاردی بیگل شعرلر.

میرعزیز اوقماصی اثری بهاسی: ۸ تین

کویلر تاریخی وجرلر.

بش کیله‌بده بیك ماتور ملی جرلر ایله برابر، مشهور کویلرنك تاریخلری یازلغاندر. اولیاء اثری بهاسی: هرکیله‌ب بشر تین

مکتب کتابلرندن.

تاتارچه الفبا

اصول مدیه اوزرینه ترتیب قیلنغان. بیك کوب معلملر طرفندن اوقتولوب قارالوب، یاخشیلغنه هم موجود الفبالرنك بتونسندن آرتقلغینه تصدیق ایتلگاندین صوکره بو الفبا باصدرلوب نشر ایتولدی.

ی. خلیلی اثری. بهاسی: ۸ تین.

ایك یاکی الفبا I

بالالرنی بیك آز وقت ایچنده یازارغه، اوقورغه اورەتەدر.

ی. خلیلی اثری. بهاسی: ۷ تین.

ایك یاکی الفبا II

بالالرغه بیك آز وقت ایچنده عربچه سوزلرنی، قرآن کریمنی وقورغه اورەتەدر.

ی. خلیلی اثری. بهاسی: ۷ تین.

علم حال I

باصلوب چقو بلەن بتون معلملر طرفندن قبول ایتلگان مثلی یوق بر علم حالدر.

ی. خلیلی اثری. بهاسی: ۱۰ تین.

علم حال II

جماعت نمازندن باشلاب نمازنك بتون قسمنی. روزه، زکات، حجنی بتون ارکانی بلەن بیك یخشی صورتده بیان ایتەدر.

ی. خلیلی اثری. بهاسی: ۱۰ تین

انبیا تاریخی

عباره‌سی غایت ییگل. پیغمبرلرنڭ تاریخلری غایت یخشی صورتة سویله‌نگان مکتبده اوقتور ایچون برنچی موافق تاریخ کتابیدر.

ی. خلیلی اثری. بهاسی: ۱۲ تین.

اسلام تاریخی

رسول‌الله تاریخی مکمل صورتده بیان قیلنوب خلفای راشدین بله‌ن تمام بولادر. معلملرنڭ بو کتابقه دقتلرنی جلب ایته‌مز.

ی. خلیلی اثری. بهاسی: ۱۵ تین.

آنا تلی I

ایکنچی صنف ابتدائیلرغه مخصوص قرائت کتابیدر.

حکایتلری غایت قزقلی، عبرتلی، تلی آچق تاتارچه بولوب دنیاغه چغووی بله‌ن بیك کوب معلملر طرفندن تقدیر ایلگان مثلسز بر قرائت کتابیدر.

ع. عصمتی اثری. بهاسی: ۱۵ تین.

آلطون تاج

ابتدائی اوچونچی دورتنچی صنفلر ایچون ترتیب قیلنغان، مثلی یوق بر قرائت کتابیدر.

م. اوقماسی اثری. بهاسی: ۵۱ تین.

قزلر قرائتی I

بو کتاب قزبالالرنڭ حیاتنه موافق ادبی، معیشی، اخلاقی حکایه‌لردن جییلوب؛ هر حکایه قزلر حسنه موافق شعرلر بله‌ن ترتیب قیلنغاندر.

ظ. بشیری اثری. بهاسی: ۱۲ تین.

قصقەچە جغرافیا

ابتدائی دورتنچی، رشدی برنچی صنفلر ایچون ترتیب ایتلگان، عبارەسی غایت ییگل، رسملی، جغرافیای ریاضی؛ طبیعی سیاسی قسملرنده مکمل معلومات بیرلگان. جغرافیا کتابلرینک ایک یخشیسیدر.

ز. امین اثری. بهاسی: ۲۵تین

بەلەکەی جغرافیا

بونده بالالرغه کیراکلی قدرگنه معلومات بیرلگان، عبارەسی غایت ییگل، مکتبده اول صنفلرده اوقتورغه تمام موافقدر.

ع. فخری اثری. بهاسی: ۱۲تین

حساب مسئلەلری I

مؤلفی: ای. ڤیرشچاغین؛ مترجمی: ع. عصمتی

روسلرنک اورتا مکتبلرنده ایک مقبول ڤیرشچاغین ترجمەسی بولغان بو کتاب، حساب مسئلەسینک ایک یخشیلرندندر. بو کتابده بیک کچکنه مسئلەلردن باشلاب ایک آورمسئلەلرده باردر. هرمسئلەنک جوابلرینک درستلکینه آیریچه دقت بلەن یاصدرلدی. بو کتابدن معلم افندیلرنک استفاده ایتولرنی اوتنەمز. ۱۳۱۲ مسئلەنی حاوی بولغان بو کتابنک

بهاسی: باری ٤٠ تین

مختصر کیمیا

مندرجاتی: تعریفات، اصطلاحات کیمیویه ورامورزات کـ
اجسام بسیطه، شبه معادننك دورت صنفقه بولنووی، اجسام
مولد الماء، مولد الحموضه، صو، معدن صولری، آزوت
حامض‌فلورماء، ایود، بروم، فلئور: کوکرت و مرکباتی؛
کبریت ماء؛ آزوتنك ایكمهم مرکبلری، آرسنیق، قاربون
مرکبلری، بلاماء قاربون، بور ـ سیلیسیوم، مه‌تان، تنو
وباشقه‌لر، غایت‌یخشی، ییکل هرکم آکلاردای عباره بله‌ن یاز
علم کیمیادن ئلوش آلیم دیگان کشیگه بوکتابنی آلوب ا
لازمدر. عبدالله شناسی اثری. بهاسی

عملی ونظری علم حساب

اعدادی صنفلر ایچون ترتیب ایتلوب، روسیه‌ده گی
مکتبلرنك پروغراملرینه رسما قبول ایتولدی. بو کتابده اعد
کسورات، نسبت وتناسب، قاسم مشترك. اعداد اصلیه، اعداد
تحویلات، مقیاسات، رفع جذر، فائض، رباح، ختام مشترك.
غرماء، عددوسطی، خلیطه، ترکیب وتعدیل بحثلری عملی
صورتده بیان ایتلمشدر.

م: فخری اثری بهاسی

آدریس: Казань „ЮЛЪ"

بوکتابنك بهاسی: ۱۵ تین. پوچته ایله ۱۷ تین.